

[ARCHÉ]

Předsokratovská filosofie, tj. první filosofické myšlení vůbec, pracuje s určitým myšlenkovým modelem tzv. počátku (ARCHÉ), který pochopitelně není hned v úplnosti vypracován (nýbrž právě naopak je každým z myslitelů koncipován odlišně), ale který se v určitých ohledech prosazuje i uprostřed všech růzností. Povšimněme si především dvou rysů, které mají pro naše další úvahy podstatný význam.

Na prvním místě si musíme uvědomit, že konstrukce ARCHÉ jakožto modelu (myšlenkového) byla možná teprve za předpokladu epochální proměny myšlení v celé vnitřní struktuře. Zatímco se myšlení do té doby (tzv. myšlení mytické) vztahovalo ke svému „předmětu“ (což je, jak se ukáže, nepřiměřený pojem na této úrovni) tak, že prostě bylo u něho, že se s ním ztotožňovalo, že se do něho takřikajíc přímo propadalo, takže mezi myšlením myslícím a mezi tím, co je myšleno, nebyla (jakoby) žádná distance, dochází objevem a zaváděním pojmů k situaci pronikavě odchylné. Určitá část myšlenkových intencí je pojmem soustředěna k jednomu místu, jakémusi ohnisku, které je čímsi od myšlení odlišným, od něho odděleným, před ním na distanci před-staveným či před-mítнутým (odtud před-mět). Subjektivně tu stále ještě dochází k jisté (nelegitimní) identifikaci, ale nejde tu už o myšlení, jež by se ztotožňovalo se svým myšleným, nýbrž o ztotožňování intencionálního předmětu jakožto myšlenkového modelu s tou skutečností, která jím má být modelována a tímto myšlenkově konstruovaným modelem jaksí „reprezentována“. Tato okolnost je sice dost brzo rozpoznána, ale je ihned interpretována způsobem, který dokázal nadlouho rozpory překlenout tak úspěšně, že se dodnes jeví jako plausibilní, a to před všechny námitky dosavadních oponentů. Bylo totiž brzo zřejmé, že mezi konstruovaným modelem a modelovanou skutečností (tj. tou skutečností, která měla být modelem reprezentována) vznikají značné diskrepance. V některých případech dokonce nebylo možno ani na žádnou „skutečnost“, která by byla příslušným myšlenkovým modelem reprezentována, žádným běžným způsobem poukázat. A tu se přímo postulovala skutečnost, která neměla fyzickou povahu a byla interpretována jako meta-fyzická (termín metafyzika je sice původně technicky knihovnické povahy, ale byl později zatížen novými a dodnes přetrvávajícími významy). To vše lze dokumentovat právě na myšlenkovém modelu ARCHÉ.

(Praha, 830430-1.)

[Přepsáno ze samostatného listu kroužk. s datem „Praha, 30. 4. 83“; strojopis, originál. – pozn. aut.]